

פרק יב / ברוריה בן-דוד (וייס)

בפרק יב נקרא על פועלו החיובי של יואש - בדק בית המקדש והחזרת הבית לתפארתו. בית המקדש כבר עמד על מכונו קרוב למאה חמישים שנה והוא נזקק לשיפוץ יסודי בגלל פגעי הזמן, ובעיקר מפני שבני עתליהו המרשעת "פרצו את בית האלקים וגם כל קדשי בית ה' עשו לבעלים" (דה"ב כד ז).

"בן שבע שנים יהואש במלכו". בכל מלכי יהודה וישראל לא היה מלך שעלה לכיסא המלכות בגיל צעיר כמו יהואש. אנו עתידים ללמוד שיאשיהו מלך בן "שמנה שנה" (כב א) ואבי אביו מנשה היה "בן שתים עשרה שנה במלכו" (כא א). בשנת שבע ליהואש המית את כל בני אחאב ועקר את הבעל מישראל מלך יהואש, ארבעים שנה מלך יהואש בירושלים.

גם יהוידע וגם יהואש לא ביטלו את הבמות לה', והעם הוסיף להקריב בהן גם לאחר שנאסרו עם הקמת הבית בירושלים (מ"א ג ב-ג).

כנראה שרבים נמנעו לתרום לבית המקדש, משום שחששו שקדשיהם יהיו מוקדשים לבעלים, ובני עתליהו רוקנו את אוצרות בית ה' (דה"ב כד ז). כאשר יהואש רצה להשיב לבית המקדש את מעמדו המכובד כמרכז דתי לאומי, החליט לערוך מגבית מיוחדת לבדק הבית. המלך ייעד לכך שלושה מיני כספים המובאים לבית המקדש. א) מחצית השקל שמביא כל "העובר על הפקודים" (שמ' ל יג), כלומר: כל נפקד במפקד האוכלוסין. מחצית השקל הזה נתנו בני ישראל במדבר לצורך המשכן וכליו. בדברי הימים קוראים לתרומה זו "משאת משה" (דה"ב כד ו). ב) כסף המובא בידי כל איש להקדיש את עצמו ויתחייב לתת לבית-המקדש סכום לפי ערכו, בהתאם למה שקבעה התורה (ויק' כז ב-יח) לעניין נדרי כסף להקדש (לבדק בית), אם דל הוא מלשלם את ערכו לפי הסכום שנקבע, הכוהן יקבל את הסכום לא לפי גילו ומינו וערכו האמתי של המקדש את עצמו כפי שנקבע בספר ויקרא, אלא לפי מצבו הכלכלי של הנודר. ג) כל כסף שיביא אדם בתור נדבה לפי הסכום שיעלה על לבו. "כל כסף אשר יעלה על לב איש להביא בית ה'" (פס' ה). כלומר: נדרים ונדבות לצורך המקדש.

את כל הכספים הללו ייקחו הכוהנים מאנשים המכירים אותם ורגילים למסור להם את מתנותיהם למקדש. הכוהנים יחזקו ויתקנו את פרצי הבית, ויעשו כל תיקון שיידרש.

בשנת עשרים ושלוש למלכותו נוכח המלך יהואש לדעת שלא עלה בידי הכוהנים לתקן את כל הפרצות בבית. רד"ק כתב: "שיהיו הכוהנים שומרים עד שיהיה כסף רב בידם, ואחר כך יחזקו את בדק הבית". המלך יהואש קרא ליהוידע הכהן ולכוהנים ופקד עליהם, שלא יחזיקו כל אחד מהם את הכסף כפי

שהיה נהוג עד עתה, אלא ימסרו את הכסף בלי עיכוב לצורך הבית. הכוהנים הסכימו לבקשתו של המלך.

"ויקה יהוידע הכהן ארון אחד ויקב חר בדלתו ויתן אתו אצל המזבח בימין בבוא איש בית ה', ונתנו שמה הכהנים שמרי הסף את כל הכסף המובא בית ה'" (פס' י). מהכתוב בדה"ב כד ח עולה שהמלך הוא שציווה לעשות את הארון "ויאמר המלך ויעשו ארון אחד".

הכסף יימסר בידי הכוהנים שומרי שער בית המקדש והם ישימו אותו בארון המיועד לכך שהועמד מימין למזבח. בדלת הארון עשו חור להכניס לתוכו את הכסף. כאשר התמלא הארון היו סופר המלך והכוהן הגדול עולים לבית המקדש מוציאים את הכסף מן הארון ומונים אותו. את הכסף היו צוררים בצרורות, "ויצרו" שכל אחד מהם מכיל כמות ידועה של מטבעות, ואחרי כן היו מונים את הצרורות. יש המפרשים "ויצרו" היו נותנים צורה לכסף (לתכשיטים למשל), כלומר: היו עושים ע"י התכה צורה של מטילים או מטבעות בעלי משקל מוגדר לכסף, ואחרי כן היו מונים את המטבעות.

לפי דה"ב המגבית עלתה יפה ונתלוותה לה שמחה של מצווה "וישמחו כל השרים וכל העם ויביאו וישליכו לארון עד לכלה" (כד י), וישליכו-שלשלו את הכסף, עד לכלה-עד שהארון התמלא לגמרי. כך היה גם בשעת תרומת הבית ע"י דוד "וישמחו העם על התנדבתם, כי בלב שלם התנדבו לה" (דה"א כט ט).

הממונים על המלאכות היו נותנים את "המתכן" הכסף השקול והמנוי לפועלים, לחרשי העץ ולבונים העושים בית ה', ולגודרים- לבונים קירות אבן. הכוונה בייחוד לתיקון פרצות חומות העזרה. ולחצבי האבן- לחוצבים מן ההר ומסתתים את האבנים (מ"א ה כט). מלבד התשלום לשכר הפועלים היו משתמשים בכסף גם לקניית החומרים, עצים ואבני מחצב- אבנים שנחצבו בהרים, ולכל ההוצאות הדרושות לחיזוק בדק הבית.

עושי המלאכה חידשו את יופיו ותפארתו של הבית כמו שהיה בימי שלמה. בכסף השתמשו רק לתיקוני הבניין ולא לקניית כלי השרת או לתיקונם. בדה"ב כד יד כתוב ההפך: שעשו כלי שרת משאר הכסף. במסכת כתובות ק"ו ע"ב יש דיון ארוך ליישוב הסתירה הזאת.

הגזברים לא ביקשו מעושי המלאכה דין וחשבון על הוצאותיהם, כי הם עשו את מלאכתם בנאמנות ובתום לבב.

בדה"ב נזכר גם חלקם של הלויים בעבודת בית המקדש. עיקר העוסקים במגבית היו הלויים בהזרכת יהוידע כוהן הראש שהיה ממונה על כל סדרי הבית (דה"ב כד ה-ו). גם בימי דוד היו הלויים ממונים על אוצרות ה' ואוצרות הקדשים.

כסף שנועד לקנות בו קרבן אשם או קרבן חטאת לא הוכנס לארון שהיו אוספים בו כספי בדק הבית, אלא ניתן לכוהנים. "אשמות" ו"חטאות" הם קרבנות חובה. חז"ל פירשו כי המדובר בנותר מהכסף שהפרישו חייבי אשם וחטאת לקניית

הבהמות הדרושות. נותר זה קודש הוא ולא היו משתמשים בו לחזק את בדק הבית, אלא היו נותנים אותו לכוהנים לקנות בו עולות, אשר החלק מהן שלא נשרף על המזבח הוא העור, היה שייך לכוהנים.

כיצד התייחס יהואש אל יהוידע?

לאחר התיאור המקביל של בדק הבית ע"י יהואש מסופר על מותו של יהוידע (דה"ב פרק כד). יהוידע הגיע לזקנה מופלגת מאה שלושים שנה (דה"ב כד טו). יהואש כיבד אותו כל ימי חייו, וגם במותו זכר לו את כל החסדים אשר עשה עמו. יהואש קבר את יהוידע בכבוד רב בקברות המלכים אשר לבית דוד. "כי עשה טובה בישראל ועם האלקים וביתו" (דה"ב כד טז). הוא עשה טובה עם ביתו תרתי משמע- בית דוד ובית ה', ולכן זכה לכבוד גדול. יהוידע זכה להערכה מופלגת. הוא היחיד שלא היה מזרע דוד שנקבר בקברי מלכים. לא כל המלכים מבית דוד זכו להיקבר בקברי המלכים. כגון יהורם סבו של יהואש. עליו נאמר: "ויקברהו בעיר דויד ולא בקברות המלכים" (דה"ב כא כ). אף יהואש עצמו לא זכה להיקבר בקברי המלכים.

"ויעש יהואש הישר בעיני ה' כל ימיו אשר הורהו יהוידע הכהן" (פס' ג). ובדה"ב כד ב כתוב: "ויעש יואש הישר בעיני ה' כל ימי יהוידע הכהן". יש המפרשים עשה הישר בעיני ה' בזכות יהוידע הכהן, ויש המפרשים כל זמן שהיה יהוידע חי. פירוש אחר "כל ימיו" רובו ככולו (הוריות ג ע"ב). יהואש חטא בערוב ימיו. הוא התייסר בייסורים קשים ונרצח בידי עבדיו. מדה"ב כד כז אנו למדים שאחרי מות יהוידע הכהן נתפתה יהואש לגינוני כבוד והנהיג כנראה את פולחן המלך דוגמת מלכי הגויים. עשה עצמו אלוה בלשון חז"ל, וכך חזרה עבודה זרה ליהודה: "ויעבדו את האשרים ואת העצבים" (דה"ב כד יח). אשרים- הכוונה לאלה הכנענית. "ויעבדו את הבעלים ואת האשרות" (שופ' ג ז). יש המפרשים שהכוונה לעצים שנטעו לכבוד אלילים בסמוך לבמותיהם, או שהכוונה לחפצים עשויים עץ ששמשו בפולחן האשרה (כא ז). התורה צוותה: "ואשירהם תגדעון" (דב' ז ה). ואשריהם תשרפון באש" (דב' יב ג). עצבים- כינוי גנאי לפסלי האלילים, ומלבי"ם פירש דמות דיוקנו של יהואש, ואשרים שנטעו לשמו.

"ויהי קצף על יהודה וירושלם באשמתם זאת" (דה"ב כד יח). "וישלח בהם נבאים להשיבם אל ה' ויעידו במ ולא האזינו, ורוח אלוקים לבשה את זכריה בן יהוידע הכהן ויעמד מעל לעם ויאמר להם: כה אמר האלקים: למה אתם עברים את מצות ה'? ולא תצליחו, כי עזבתם את ה' ויעזב אתכם, ויקשרו עליו וירגמהו אבן במצות המלך בחצר בית ה'" (דה"ב כד יט-כא). הנביא זכריה בן יהוידע נרגם בפקודת המלך בחצר המקדש. מפני שהוכיחם על מעשיהם. יהואש התנהג בכפיות טובה נוראה. הוא התעלם מהחסד אשר עשה אתו יהוידע ולא זכר לו שסיכן נפשו והסתיר אותו מפני עתליה והעלהו על כס המלוכה.

חז"ל ייחסו את הפסוק: "אם יהרג במקדש אדני כהן ונביא" (איכה ב כ) להריגת זכריה בן יהוידע.
"אז יעלה חזאל מלך ארם וילחם על גת וילכדה, וישם חזאל פניו לעלות על ירושלים" (פס' יח). אין זו גת הפלשתית, אלא גת הסמוכה לרמלה.

חזאל לא עלה על ירושלים. מדוע?

יהואש נאלץ לשחד את חזאל. הוא שלח לו את כל הכסף הזהב והכלים שהקדישו לבית המקדש יהושפט, יהורם ואחזיהו ואת אשר יהואש עצמו הקדיש לבית ה', כדי שלא יעלה על ירושלים. לאחר שקיבל חזאל את הכסף חזר בו מתוכניותיו לעלות על ירושלים. לא נזכרו אוצרות דוד וקודשי שלמה, כי את כל אלה כבר לקח שישק (מ"א יד כה-כו).

תיאור העונש על חטא עובר כחוט השני במקרא ומוזגם שוב לפנינו. פולחן העבודה הזרה גרר קצף על יהודה. לאחר שחלפה בערך שנה ממעשה רצח זכריה עלה חיל ארם על יהואש למלחמה. שלא מדעתו ממלא חזאל תפקיד של שבט אפו של ה' ומטה זעמו (מ"א יט יז; מ"ב ח יב). תחילה כבש חיל ארם ערים בצורות בממלכת יהודה, ולאחר מכן שמו פניהם לעלות על ירושלים. "ויהי לתקופת השנה עלה עליו חיל ארם, ויבאו אל יהודה וירושלים וישחיתו את כל שרי העם מעם, וכל שללם שלחו למלך דרמשק" (דה"ב כד כג).

"ויקמו עבדיו ויקשרו קשר ויכו את יואש בית מלא הירד סלא, ויוזכר בן שמעת ויהוזבד בן שמר (בן שמרית בדה"ב כד כו) עבדיו הכהו וימת" (פס' כא-כב). שני עבדיו-שני שריו של יהואש (בזיקה למלכו הוא נקרא עבד) שלא היו אימותיהם מישראל קשרו עליו קשר והרגוהו. לפי פרקנו נרצח יהואש בבית מלוא, ואילו בדה"ב כד כה נאמר שנרצח במיטתו. יהואש נרצח על מיטתו כשהוא חולה אנוש "בדמי בני יהוידע הכהן" כעונש על דמי זכריה בן יהוידע (דה"ב כד כה). יהואש תמך בקשר שקשרו אנשיו על זכריה, ועבדיו קשרו עליו ויהרגוהו בהיותו שוכב במיטתו. גם את איש בשת בן שאול הרגו בהיותו שוכב על מיטתו בחדר משכבו (ש"ב ד ה). ויקברו אתו עם אבתיו בעיר דוד, וימלך אמציה בנו תחתיו". לא קברוהו בקברי מלכים כי לא היה ראוי לכך.